detavam vaenlane — 30-aastases sõjas lõplikult suurriigiks tõusnud Rootsi, kes vajas oma laialipillatud valdusalade konsolideerimiseks uusi vallutusi ning lootis ühtlasi viia lõpule üle poole sajandi Vasade poola haruga kestnud tüli Rootsi krooni pärast. Pealegi ähvardas Vene võimu laienemine Baltimail oluliselt kahjustada Rootsi huve. Aastal 1655 tungisid Rootsi väed noore kuninga Karl X isiklikul juhtimisel Pommerist Poolasse ning vallutasid tõhusamat vastupanu leidmata suure osa maast. Üheaegselt okupeeris teine Rootsi vägi Liivimaalt osa Leedust, mida tsaar Aleksei pärast Vilno vallutamist oli hakanud juba pidama oma pärisomandiks. Kui Karl X selle peale kuulutati Leedu suurvürstiks, otsustas tsaar selle mõjul ning keisri diplomaatia õhutusel leppida poolakatega ning pöörduda Rootsi vastu, kelle sõjaõnn oli hakanud 1655. aasta lõpul Poolas puhkenud mässu tõttu tunduvalt halvenema.

Aastal 1656 alustasid venelased kevad-talvel suurejoonelisi ettevalmistusi Rootsi Läänemere provintside ründamiseks. Väina ülemjooksul asuti ehitama hulgaliselt jõelaevu sõjatarvete Riia alla vedamiseks, Pihkvasse ja Novgorodi koguti sõjamoona ja koondati vägesid.

29. aprillil andis tsaar vojevoodidele Aleksei Nikitič Trubetskoile, keda peeti tol ajal parimaks vene väejuhiks ja Juri Aleksejevič Dolgorukile käsu minna Suur-Novgorodi ning rünnata sealt Tartut ja teisi „Saksa" linnuseid. Ühtlasi said mõned väejuhid käsu tungida mai lõpul või juuni alul Kägisalmilääni ja Ingerisse. Kuid need kõik olid kõrvalise tähtsusega operatsioonid, mille sihiks oli esijoones sundida rootslasi killustama oma jõude. Peavägi tsaari enda juhatusel, vedades selleks ehitatud lotjadel kaasa moona ja piiramistarbeid, pidi tungima Väina äärt mööda Liivimaale ning vallutama sealse tugevama kindluse — Riia.

Vene sõjalised ettevalmistused olid liiga suurejoonelised selleks, et oleksid võinud jääda tähelepanematuiks, kuid Moskva valitsuse poolt öeldi nende eesmärgiks olevat ainult Leedus puhkenud mässu summutamine. Sellegipärast jõudis Liivimaale, eriti Tartusse — Pihkva läheduse tõttu — kuulujutte, mis lasksid asja paista õiges valguses. Kohalike Rootsi võimude poolt aga ei võetud neid esialgu tõsiselt. Alles 1656. a. kevadel hakati astuma samme võimaliku sõja puhuks.

Liivimaa kindralkuberneriks, ühtlasi kõikide Läänemereprovintsides ja Soomes asuvate vägede ülemjuhatajaks oli Karl X 1655. a. kevadel määranud oma õemehe, riigivarahoidja krahv Magnus Gabriel De la Gardie. Kahjuks puudusid aga sellel hiilgaval õuekondlasel ja peene maitsega kunstimätseenil vajalikud eeldused mainitud tähtsa koha täit-

Tartu VI, lk. 206